

ingio civili sponte dimanet, vadem habemus illustrem apud suos iuriconsultum Eichorn, professorem Berolinensem, qui exposito progressu in peius legislationis Germanicae circa matrimonia, ita pergit: « Si inter se rationum momenta comparentur, ad divortium admittendum, cum doctrina evangelica, nulla apparebit oppositio. Christus Iesus unicum motivum adsignavit, propter quod divortium ratum haberi possit coram conscientia (nimirum *adulterium* iuxta interpretationem protestantium); ast ex hoc nunquam quispiam inferre poterit voluisse Christum regulam figere, ac decernere quousque *leges civiles* divortium possint permittere. Quandoquidem ratio, qua ipse exponit legislationem mosaicam Matth. XIX. 8. seqq. iustificat legem civilem, quae magis accommodatur exigentiae actualis status morales, quam quod expectaretur a coniugibus ad perfectum officiorum christianorum complementum, quaeque exigi nequeunt violentiae ope (28).

Scilicet ex hoc protestantium oraculo bene potest legislatio civilis, quamvis Christus pro Ecclesia sua contrarium edixerit, permittere divortia a Christo abrogata. Immo licet qui dimittit uxorem suam ad aliam ducendam, reus fiat adulterii coram Deo, potest tamen civilis legislatio divortia concedere et honestare, ne videatur vim inferre conscientiae illius, qui frenum eiusmodi mordet, nec vult se Christi legi submittere. Idque sub praetextu, quod religionis quidem sit interiores affectus moderari, ad legislationem vero spectet civilem prospicere actibus exterioribus subditorum ad bonum societatis. Atque eiusmodi sunt paradoxa, quae apud plures in praesentia obtinent, quaeque legibus condendis regulam praebent.

Nobis vero liceat ex hactenus sive theoretice, sive practice constitutis concludere, per civilia coniugia omnino derogari firmitati absolutae, seu indissolubilitati coniugii christiani,

(28) In op. Germanice: *Principia iuris canonici catholicorum et protestantium in Germania* cap. III.

qualem nempe voluit Christus in Ecclesia sua esse perpetuam. Hoc profecto non ignorant, qui omni qua possunt industria et ratione promovere satagunt legem adeo perniciosam de matrimonio civili, et nedum ab eiusmodi consecratio legi ipsi insito non abhorrent, verum etiam eam legem tanquam instrumentum provehunt ad hunc finem, quem sibi praestituunt, ut nempe divortii viam aperiant. Fieri enim nequit, ut eadem potestas, quae legem tulit ad civilia connubia honestanda, citius serius legem aliam non ferat, qua facultatem tribuat sub praefinitis quidem conditionibus, si placet, dissolvendi per divortium coniugia, immo vero interdum ad praebendam illam facultatem necessitate non adigatur (29). En igitur abusus, in quem plures se coniiciunt, qui alioquin se catholicae Ecclesiae obsequi profitentur!

ARTICULUS. III. — Matrimonium civile natura sua opponitur Matrimonii christiani unitati, favetque materiali ac legali polygamiae.

Praemittimus 1. fidei catholicae dogma esse « Non licere christianis plures simul habere uxores, et hoc esse lege divina prohibitum (30) » seu, quod idem est, polygamiam simultaneam esse christianis divino iure prohibitam, adeo ut nemo, quin catholicus esse desinat, possit veritatem hanc in dubium revocare; quam quidem hic tanquam probatam assumimus, cum id alibi effecerimus (31).

Praemittimus 2. apposite nos dixisse, coniugium civile polygamiae saltem *materiali*, aut *legali* favere; siquidem, iuxta doctrinam catholicam eiusque principia, polygamia stricte dicta seu *formalis* inter christianos haberi nequit. Ob impedimen-

(29) Sane in Neo-granatensi republica una cum lege de matrimonio civili et altera subsequuta est de facultate divortii faciendi; prout iamdiu in Gallis factum fuerat, et alibi passim. Dixi, interdum legislatores ad hanc secundam legem ferendam necessitate adigi, alioquin, ut videbimus, in deterius rueret matrimonium civile.

(30) Conc. Trident. sess. XXIV. *De sacr. matr.* can. II.

(31) In *Pract. theolog. Tract. de matrim.* cap. II. prop. 1.

tum enim dirimens, quod *ligaminis* vocant, vivente uxore priori, omnia, quae attentarentur coniugia, irrita forent, ac larvatae uxores erunt quidem totidem pellices, concubinae, adulterae, uxores vero non item. Quo fit ut inter christianos contingere possit dari polygamiam *de facto*, nunquam vero *de iure*.

Quibus ita compositis, coniugium civile polygamiae materiali ac legali favere, post ea, quae superiori articulo diximus de divortiiis, res per se adeo perspicua est, ut ne demonstratione quidem indigere videatur. Ne quis tamen muneri nostro quodammodo nos defuisse succenseat, atque ut in propatulo impietatem collochemus illius legis, qua in regione catholica, atque inter catholicos, et ab iis, qui se catholicos profitentur, civile coniugium sanciretur, ostendemus sive theoretice sive practice polygamiam profluere ex ipsa connubii civilis conditione.

At primo in mentem revocandum est, ex dictis foedus nuptiale in regionibus, in quibus decretum Tridentinum promulgatum est, extra formam initum ab eodem concilio praescriptam, nullum ac irritum esse, non modo sub ratione sacramenti, verum etiam sub ratione meri contractus. Non est propterea nisi conventio viri ac mulieris degendi in statu fornicario seu in concubinato legali; sub hoc autem respectu si quis post civiles nuptias vere ad normam ecclesiastici iuris alteri cuidam se in coniugio copularet, is non foret polygamiae reus, utpote hactenus solutus ab omni coniugali vinculo. Lex quidem civilis tanquam polygamum eum haberet, qui civili matrimonio uni coniunctus, coram Ecclesia alteri nuberet; at revera polygamia hic nulla est eo ipso, quod nullum sit civile coniugium. Hoc quidem ex principiis catholicis. At modo ex adversariorum principiis arguamus.

Ex praepostero illorum principio, quod ad civile regimen spectet matrimonia iungere, atque Ecclesiae non aliud ius conveniat quam sacramenti sanetitati prospicere, coniugium civile est vere et proprie contractus matrimonialis. Hac de causa fautores legis de coniugiis civilibus in nos excandescunt,

eo quod dicamus civiles nuptias non esse nisi legalem concubinatum.

Esto: Verum hac in hypothesisi, quod civiles coniunctiones vera coniugia sint, licet non sacramenta, cum dissolubilia natura sua sint eiusmodi coniugia, ac necessario non in paucis casibus ansam praebeant divortiiis, ut superiore articulo ostendimus, facile fiet, ut viri, vivente adhuc priori, quam duxerant, uxore, secundam, tertiam ac ita porro superindueant. In quo polygamiae iuxta christianae religionis doctrinam turpitudine consistit, quod scilicet alia vel aliae ducantur coniuges, priori adhuc superstitite.

Nec est, quod quispiam obiiciat, supposito repudio, dissolutoque propterea quoad vinculum priori coniugio, non amplius habere locum polygamiam, sed esse totidem uxores successivas prout in viduitate contingit. Haec quidem pulchra sunt verba: at primo, haec ipsa solutio coniugii inter christianos res est, quae indissolubilitati illi adversatur, quae non secus ac unitas, christiani est matrimonii proprietates, adeoque ita disserentes, dum unum vitant scopolum, stultorum more in alium incurrunt; deinde, supposita etiam per legale divortium solutione prioris coniugii, successivae nuptiae sin minus formalis, saltem materialis cuiusdam et legalis polygamiae speciem haberent, et polygamiae scandalum, licet quodam velo contectum, populo exhiberent. Etenim si coniugium civile iuxta adversarios verum est coniugium, quidquid legulei de legali divortio dicant, christianus populus in ea sententia permanebit, inter christianos coniugium, si verum est, eo ipso esse indissolubile, seu non solvi nisi per coniugis mortem: quocirca dum, vivente priori coniuge, altera ducitur, polygamiae crimen adesse licet legali umbra contectum. Ad hominem, ut diximus, arguimus: si coniugium civile est validum, dum, vivente priore coniuge, novum initur coniugium, materialis adest polygamia. Revera iis in locis, in quibus decretum Tridentinum non est publicatum, coniugium civile non solum ex adversariorum, sed ex ipsius Ecclesiae

sententia est validum verumque coniugium ; at eo ipso est indissolubile , et licet per legale divortium solvi dicatur , manet tamen impedimentum ligaminis , et secundae tertiaeque nuptiae a polygamiae nota purgari nequeunt. Ubi vero Tridentinum est publicatum eo ipso , quod coniugium civile non est validum , dum successive plures ducuntur uxores , revera ex Ecclesiae doctrina fit transitus ex uno in alterum concubinitum , qui tamen , ex hypothesi adversariorum de validitate civilis coniugii , speciem habet omnino polygamiae.

Ac re quidem vera , Ecclesia eiusmodi civilium nuptiarum nullam rationem habet , easque ceu totidem abominationes detestatur ; nullum praeterea ipsa unquam in ratis consummatisque coniugiis christianorum divortium admittit : quo fit ut omnes illegitimas turpesque legales has coniunctiones spectet tanquam *materialem* saltem polygamiam , eo sensu quem sub huius articuli initium exposuimus. Quocirca ei , quae , dimisso priori coniuge , alteri et alteri successive nuberet , Christi effatum ad mulierem Samaritanam prolatum iure quispiam accommodare posset ac dicere : *Quinque larvatos viros (seu maritos) habuisti ; et nunc quem habes non est tuus vir* (32) ; viro similiter , qui successive legales nuptias contraxisset , posset quis ingerere : *Quinque larvatas uxores habuisti , et nunc quam habes , non est tua uxor*. Nempe sin minus de iure , saltem de facto ad legis praescriptum polygamiae crimen admitteretur.

Sed ut directius id , quod proposuimus , evincamus , ita progredimur : cum semel civilis auctoritas opposita Ecclesiae auctoritati sibi ius usurpat in matrimonia , tanquam in rem suam , eaque habet ad instar caeterorum contractuum emptio- nis , venditionis , locationis etc. adeo ut uxores agro , domui , hœbus pecudibusque pene comparentur , iam patet , ipsam eodem iure , quo potest decernere uti validos legitimosque contractus civiles connubiales , ac divortia sancire sub appositis

(32) fo. IV. . 18.

conditionibus (33) ; eodem iure , si id expedire iudicaverit societati , sub nonnullis conditionibus , aut absolute etiam , polygamiam legitimam declarare ac lege sancire. Eo vel magis , quod eiusmodi polygamia in lege naturae , saltem Deo permit- tente , apud patriarchas , ac deinde sub lege mosaica viguerit , et antiquitus penes fere nationes omnes fuerit in usu , prout etiamnum inter nonnullas gentes , praesertim vero islamitas , in honore est. Verum quod pluris refert , illud est ; quod aetate hac nostra inter quasdam protestantium sectas polygamiae doctrina et praxis dilatetur ac propagetur. Certe anabaptistae primogeniti , seu maiores natu protestantismi , palam inter caetera dogmata sua posuerunt uxorum pluralitatem , immo et communionem uxorum innixi *auctoritate bibliorum* ex prin- cipio fundamentali protestantismi (34).

His leviter delibatis , quantum scilicet hic opus erat , (nam ex professo hoc de argumento alibi habebitur sermo ,) sic per nostrum insistimus iter. Constituto semel principio , quod ma- trimonium civile lege sanciri possit ab omni religionis obliga- tione divulgum , quid impedit , quominus eadem lege , post- quam divortia sancita sunt , tertius , ut ita dicam , gradus conscendatur , polygamiam permittendo , si necessitas postulet , conscientia suadeat , tolerantia religiosa eorum , qui iam eam profitentur tanquam legi evangelicae consonam , exigat ? Ab illa , inquam , legislatione , quae , sub obtentu , quod debeat a quavis religione praescindi , iura omnia Ecclesiae pessumdat , quae catholicum clerum insectatur , quae licentiae favet , pro- testantismum promovet , omnia expectare licet. Siquidem op-

(33) Eques Persoglio e. g. in paradigmate , quod proposuit legis de matrimo- nio civili Subalpinis comitiis , inter caeteros et illum constituit articulum , quo ad prospiciendum conscientiae eorum , qui resilire vellent a nuptiis coram solo magistratu civili initis ad contrahendum iuxta ritum religiosum , facultas detur dissolvendi coniugium , si alter coniux obsistat. Cf. egregium opusculum cui tit. *Sulle leggi civili che riguardano il matrimonio*. Torino 1851. pag. 254. n. 168. En igitur sancitum divortium ab ipsa lege.

(34) Cf. Sudre *Hist. du communisme*. v éd. Bruxelles 1850. ch. IV *Ana- baptistes 2. époque* , pag. 78 seqq.

time sibi cohaeret, atque deplorabile ruinae opus satis bene coeptum perficeretur (35).

Sane, recepta, quam vocant, libertate cultuum, atque libertate conscientiae una cum institutionibus cuiusque sectae propriis, gubernium, quod legem matrimonii constituit civilis, si cohaerere sibi velit, coërcere nequit polygamiam, saltem quoad illos, qui eam uti legitimam habent, profitenturque iuxta privatam Bibliorum interpretationem. Habent et isti suam persuasionem, seu, ut ipsi loquuntur, *convictionem* de polygamiae honestate etiam in lege evangelica, Equis in systemate protestantium iure poterit in dubium id revocare?

Qua propter ita vehementer non minus quam logice Mormoniae, seu *Sancti novissimorum dierum*, quod nomen ipsi sibi adiscunt, quique sunt protestantismi filii natu minimi (36), ur-

(35) Reipsa Mormoniae polygamiam ubique diffundunt; ac si vera sunt, quae leguntur in Diario *Univers* 31 Iulii 1836, Mormones, qui Augustae Taurinorum degunt, collationem inter se habuerunt, in qua decretum est, ut paradigma legis ministro regio offeretur, uti in nova lege proponenda et hic articulus apponeretur de ineundis coniugiis iuxta *libertatem conscientiae*, adeoque ipsam etiam polygamiam sectandi; atque, ut ibidem legitur minister regius valde se propensum praebuit ad concessionem eiusmodi faciendam.

(36) Coepit haec secta, quae vocatur *Ecclesia sanctorum novissimorum dierum* (*Latter-Day Saints*) an. 1830. in America septentrionali ope cuiusdam Ios. Smith; et an. 1851. vix numerabat *quinque fideles* seu sectatores; anno autem 1834. iam excedebat numerum 50, 000. et quotidie nova habet incrementa. Hi etiam *Mormoniae* nuncupati acerrimi Ecclesiae catholicae hostes fingunt se per Gabrielem archangelum novam suam revelationem accepisse ad instar Mahumedis. Contendunt, librum, in quo haec revelationes continentur, accensendum esse sacris Bibliis veteris ac novi Testamenti eaque complere. Possunt hi tot ducere uxores quot eis magnus ipsorum propheta indulget: interdum 20. aut 50. uxores habent, ac universim quot alere possunt; quandoque duas ducunt sorores, immo matrem ac duas filias. Habent suos apostolos, quos in omnes regiones mittunt. Unus ex his ad subalpinos pervenit ac proselytos facit inter protestantes. Cf. De hac secta *The Mormons, or, Latter-Day Saints; a contemporary History*, London office of the national illustrated library; nec non: *Short history of the Mormons, or, Latter-Day Saints with an account of the real origin of the book of Mormon*. By the rev. John frère Chaplain of the lord Bishop of London 1850. Item *Annales catholiques de Genève* III. livr. Févr. 1834, art. *Mormons*. Verum de his iterum.

gebant non ita pridem statuum foederatorum Americae renuentem eis concedere polygamiam: « Ecquonam iure » senatus (seu *congressus*) Statuum foederatorum poterit legem ferre de matrimonio (ad impediendam polygamiam)? » Non est quaestio isthaec *foederalis*, sed negotium, circa quod » *status* quilibet supremus est ac independens.... Quoniam » Mormoniae statum constituerunt, uti puritani Novae Angliae, seque regere volunt *iuxta Dei leges*, quonam iure eis » denegari acceptio in unionem potest? Nonne et nos iure frui- » mur ad constabiliendam polygamiam, quo gaudet Michigan » ad eam vetandam? Libertas est ne in America veritas an fictio? » Evidens est, quod si populus Status alicuius bonum iudicet » instituere et sectari polygamiam, nulla in terris auctoritas » eam potest legitime impedire. Sola realis difficultas in discep- » tatione agitabitur, num ii, qui legitime coniuncti sunt cum » pluribus uxoribus Desereti, (locus quem incolunt Mormoniae), si vellent se in alios status cum suis uxoribus conferre, » id possint. At vero matrimonium in singulis *Statibus* (Americae foederatae), est *contractus civilis*; porro regula generalis ea est, quod si eiusmodi contractus est validus postquam » factus est, *ubique* hunc eundem validitatis characterem servare debeat (37). »

In admissio semel coniugio pure civili, sponte veluti sua via sternitur ad polygamiam, sin minus cohonestandam, tolerandam saltem quoad eos, qui illam ex principiis proprie religionis consecantur. Inducto porro protestantismo in regionem, nulla legis civilis virtute, poterit legislator impedire quominus quilibet, spectata protestantismi essentia seu natura, sibi persuadeat ex Bibliorum privata interpretatione, habeatque *convictionem* suam de polygamiae honestate, eamque sibi adiscere. Sane iudaeo-philosophus Salvador contendit polygamiam simultaneam morum integritati consulere eamque promovere (38). Quod et alii praestiterunt, quos suo loco recensimus.

(37) Cf. *Univers* 11. Avril 1834.

(38) *Hist. des institutions de Moïse*. Paris 1828. tom. II. livr. VII. ch. 2. Po-

Non esse autem absonam hanc sentiendi et agendi rationem , quae nunc longe lateque dominatur , patet tum ex iis , quae Eichorn constituit , quod scilicet Christus ita attemperaverit responsionem suam de uxore dimittenda , ut indicaret legem civilem attemperari posse exigentiae actuali societatis , tum ex eo quod Nuytz , licet catholicus , affirmare non dubitavit receptum esse , Ecclesiam catholicam conscientiae tantummodo imperare , statuendo regulas iis , qui eas *servare velint* , sed cogere renuentes minime posse (39). Quum proinde status civilis iuxta doctrinam , quae nunc passim obtinet , plane divisus sit ab Ecclesia , uti non pauci loquuntur , cum sibi persuasum habeat , matrimonium unum esse ex tot contractibus , qui a republica unice pendent , atque ab ea dirigi debent , in eius erit arbitrio quidquid libuerit de eo sancire. Quocirca si ad vitanda adulteria , aut ad alios praecavendos abusus expedire , qui republicae habenas flectunt , iudicaverint , polygamiam legalem tanquam remedium opportunum constituere , nihil est , quod obstat.

Huius rei indicium vehemens praebet propensio illa , quae in dies magis ac magis in rebus quibusdam publicis patefit in protes-

lygamie et divorce. Integrum hoc caput non continet nisi apologiam polygamiae. Inter caetera haec scribit pag. 372. « Faut-il que l'homme arrivé à l'âge » de puberté épouse une femme à cet âge ? S'il faisait cela , n'aurait-on pas à » craindre qu'avant le terme de son existence pour l'espèce , l'équilibre ne se » rompît , de sorte qu'il éprouvât , presque malgré lui , des désirs qui le por- » teraient vers d'autres objets ? Si l'on admet entre l'époux et l'épouse une » inégalité d'âge , qui leur ouvre une égale carrière , sera-t-il possible , que » depuis l'heure de la puberté complète jusqu'à celle du mariage , il se sou- » mette à une contrainte morale absolue ?.. Si la contrainte est impossible , » pourquoi ne pas imaginer des combinaisons moins odieuses ? Pourquoi ne » pas envisager les choses sous un point de vue plus haut , et ne pas tracer » un cercle dans lequel toutes les variétés individuelles , qui sont formées » par la nature elle-même , puissent se mouvoir à l'aise ? Pourquoi enfin ne » pas anéantir ces oppositions choquantes entre la *loi morale* d'un pays et sa *loi » positive* , qui conduisent bientôt au mépris de l'une ou de l'autre et quelque- » fois de toutes deux ?

(39) Apud Avogadrum op. et loc. cit.

tantissimum , qui aetate hac nostra non est nisi pallium ac larva , qua se incredulitas contegit , et quod consequens est , foeda morum corruptio. Hunc vere finem unicum dixeris , ob quem tot libertini et increduli praesidiis omnibus adnituntur protestantissimum promovere , seu potius protestantismi nomen , quo facilius populum decipiant. Nam qui ita sunt animo comparati , non magis protestantismo quam Ecclesiae fidem adiungunt. Eiusmodi siquidem homines experientia edocti saeculi elapsi , quod non possit incredulitas , seu philosophismus incredulus radices figere inter populum , si nudus proponatur , nunc temporis eum , ut ita loquar , vestiunt protestantismi larva ac nomine , quemdam ei exteriorem religiosum apparatus circumdant , ut ita incredulitatem populo erranti , et ab Ecclesiae sinu abstracto facilius propinent. Eiusmodi autem protestantismi larva semel inducta , nullius negotii res erit polygamiae libertatem promovere , persuadere atque etiam sancire lege.

Accedente demum communismo , qui a protestantismo pariter gignitur , quique vires semper ulteriores acquirit (40) , quomodo poterit civilis auctoritas , quae ei viam stravit , amovere polygamiam , quae tanquam minus malum habetur quam promiscua foeminarum communio ?

En itaque qua ratione ex primo annulo tota connectatur catena , ab eoque pendeat. Concludamus itaque necesse est , verissimum omnino esse , quod enunciamus , sive theoretice sive practice res spectetur , coniugium civile polygamiae saltem materiali ac legali favere , in eamque inducere , adeoque ut duobus hisce articulis ostendimus , duplici christiani matrimonii proprietati , nimirum unitati et indissolubilitati , adversari.

(40) Cf. A. Sudre. *Histoire du communisme* quatrième édit. Bruxelles 1850. chap. XV. suiv. Item I. I. Thonissen *Le socialisme depuis l'antiquité jusqu'à la constitution française du 14 Janvier 1852.* Louvain 1852. tom. I. chap. VI. Praesertim vero egregium opus Augusti Nicolas *Du protestantisme et de toutes les hérésies dans leurs rapports avec le socialisme.* Paris 1852.

ARTICULUS. IV. — Matrimonium civile natura sua adversatur publicae honestati, inducitque in apertam morum corruptelam.

Si matrimonium civile natura sua turpis est concubinatus et christiani matrimonii sanctitatem, unitatem, indissolubilitatemque contemnit, prout hactenus ostendimus, multis opus non est ut intelligatur pessimos inde effectus necessario oriri debere, publicam nempe nequitiam, foedamque morum corruptelam, ac paulatim familiae societatisque ruinam.

Ac primo, quod attinet ad publicam honestatem, cui adversari diximus coniugium civile, oportet ante omnia honestatis publicae notitiam praemittere. Haec porro alicui societati inesse censetur, cum civium actiones diriguntur et ordinantur ad regulam rectae rationis a religione praesertim illustratae atque suffultae. Iam vero per connubia civilia eiusdem laedi publicam honestatem evincere operosum non est.

Etenim firmior ad continendos populos habena, ne a tramite honestatis diffluant, omnium consensu et experientia docente, est religio. Cum haec, aut parvam, aut nullam exercet vim in hominum voluntates, ipsi spectata actuali corruptae naturae conditione, illico in vitia ruunt, pudorem excutiunt, conscientiae normam negligunt, imo proculcant. Porro per matrimonia civilia, deposita omnis sanctitatis forma, quae coniugium comitari deberet, periculum est ne cum religione ac Dei timore, etiam naturalis honestatis sensum exuant, atque coniugalem coniunctionem unice spectent tanquam contractum profanum ad explendam libidinem institutum.

Accedit quod illi, qui eiusmodi foedera nuptialia ineunt, ut in iis sistant, neque de renovendo consensu in facie Ecclesiae sollicitudine ulla urgentur, cum sint homines prorsus irreligiosi vitiisque irretiti, ac proinde nullam sollicitudinem gerunt de futura vita, ad quam aut raro, aut nullatenus mentem convertunt. Nam alioquin nunquam se illo coniugali civili

contractu illigarent, quem optime norunt a christiana religione reprobari, nec posse quemquam sine gravi culpa illum inire, ac in eo solo permanere. Immo et illud norunt, nec legitimi contractus rationem illas legales nuptias habere, sed unice esse consensum ad vivendum in statu habituali concubinatus et fornicationis sive ad tempus, sive in perpetuum. Quae profecto dispositio animum religiosum ac de propria salute anxium minime prodit. Equis porro dixerit eiusmodi homines vitam ducere ad publicae honestatis normam compositam?

Praeterea qui ita agunt, in omnium oculos facile incurrunt, adeo ut etiam magnis in urbibus ubi facilius est se tegere, tamen cum et cognatos et amicos habeant, paulatim publice innotescunt. Si vero de parvis agatur urbibus, de oppidis deque villulis, in quibus incolae sese invicem ex nomine agnoscunt, impossibile omnino ipsis est latere ac infamiam publicam effugere. Quum autem, pudore omni abiecto, eam contempserint, eo melius deprehendentur ferinis eos esse moribus ac publicam honestatem abiecisse.

Insuper nemo negaverit publicum scandalum publicae officere honestati, aliisque ansam praebere pessimum exemplum imitandi. Tale autem scandalum necessario praebent, qui, posthabita Ecclesiae lege, fictitias civiles nuptias contrahunt, ac caeteros facile permovent pessimo exemplo ad idem praestandum. Eo vel magis, quod civilis auctoritas eiusmodi coniunctiones tacite saltem promoveat ad abigendam a politico regimine, quod legem constituit, ignominiam, quae ei obveniret, si nulli aut rari omnino eo uterentur privilegio. Inspecta autem universa hominum in vitia propensione, quisque nullo negotio intelliget, eiusmodi scandala mirum in modum propagari. Quod si fiat, profecto grave vulnus publicae honestati infligitur, quo vix aliud gravius excogitari potest.

Sed et illud non minus exitiale malum aut comitatur, aut consequitur eiusmodi connubia civilia in detrimentum publicae honestatis, quod provenit ex inconstantia insita hisce coniugiis. Scilicet, uti experientia quotidiana patefacit, plerumque

fit, ut in illis, qui sunt ita coniuncti, post aliquem temporis tractum plus minusve diuturnum defervescat insanus effectus ille, quo prius se invicem deamabant, quique eos compulit in religionis contemptum, conscientia reclamante, ad tales inendas nuptias. Nam cum cupiditatis explendae causa quodam veluti furore abrepti fuerint ad hoc facinus perpetrandum, quum illam primum expleverint, furor ille ac aestus non modo pedetentim tepescit ac evanescit, sed praeterea non raro ei succedit animi contemptus, mala poenitentia ac tacitum desiderium a nexu illo se liberandi. Quod quidem multo facilius continget, si novis capiantur illecebris; si criminosa amicitia irretiantur; si temporalis lucri negotio invitentur: si dissidia ac similitates inter eos oriantur, propter quas pacifice amplius invicem consuescere nequeant; si morbo diuturno atque habituali alteruter laboret; quae duae posteriores causae, uti paulo ante vidimus, passim a protestantibus veluti causa sufficiens recensentur divortii faciendi.

Sane, videmus vel inter illos, qui legitime coniuncti sunt, saepe contingere, ut pessimum sortiantur exitum connubia etsi sancte celebrata, ita ut coniuges ab invicem separentur, ubi praesertim agitur de zelotypia, de suspicionibus alicuius infidelitatis, aut etiam de negotiis temporalibus, aliisque eiusmodi non paucis (41). Quod si locum haec habent inter legitime coniunctos, qui noverunt proprium nuptiale foedus esse prorsus insolubile, quid, quaeso, eveniet inter illos, qui nullo vero vinculo copulati sunt, quorum coniunctio non solum rationem non habet sacramenti, sed neque contractus, cui inhabiles facti sunt? Eorum, inquam, qui non modo a religione

(41) Reipsa in Galliis ab an. 1841. ad an. 1850. tribunalia civilia debuerunt agnoscere 10616, quas vocant *corporis separationes*. Numerus medius est igitur 1062, annis singulis, *Compte-rendu général officiel de l'administration de la justice civile en France par le garde de sceaux* 1850. Petitiones separationum corporis an. 1851 fuerunt 1191; an. 1852 extiterunt 1477; an. 1853 auctus est hic numerus usque ad 1722; postremis igitur his duobus annis, crevit hic numerus 551, scilicet 45 pro singulis centenis, prae annis praeteritis. V. *Compte-rendu de 1853. Moniteur du 11. Mai 1853.*

non deterrentur a separatione mutua, verum etiam, nisi coram Ecclesia nubant, ad separationem impelluntur, ut se a statu habituali peccati eripiant? Qui sacramentalis gratiae praesidio non adiuvantur tum ad sese honeste diligendos, tum ad onera ferenda statui coniugali intime adnexa? Profecto velint nolint legis, qua de agimus, fautores et propugnatores, nunquam efficient, ut civiles nuptiae indissolubiles saepissime atque stabiles sint.

En igitur copiosa seges dissolutionum, a quibus certe non se temperabunt, qui ludicra tantum connubia civilia contraxerunt. Indidem nova quotidie scandala in societate pullulabunt, quae aperte pugnant cum publica honestate. Nam ita ab invicem divulsi, aut aliam coniugem sibi adsciscunt, et tunc novum enascitur scandalum polygamiae (42), aut a lege vetantur aliam ducere, et indicent facillime in carnis licentiam, et vagam venerem, ut aiunt, consecrabuntur; et sic in utroque casu idem erit exitus, publicae videlicet honestatis laesio. Ergo fateamur necesse est, quod primo loco constituimus, civile coniugium natura sua publicae adversari honestati.

Atque hac quidem priore comprobata assumpti parte, tantum non est demonstrata etiam altera, nimirum idem civile connubium in apertam inducere morum corruptelam. Etenim non possunt fideles eiusmodi contrahere connubia ad exclusionem sacramenti, seu, ut aiunt, ritus religiosi, sine formali, aut

(42) Praeter superius allata documenta, quidam refert, in provinciis foederatis Americae aliquos interdum coniungi matrimonio diversis in locis cum pluribus mulieribus. Contrahunt in una provincia, cumque dotem dissipaverint prioris uxoris, conferunt se in aliam provinciam, ut aliam ducant uxorem, et ita porro de una in alteram transmigrant provinciam ad novum iterandum coniugium. Quidam juvenis an. natus 29. condemnatus est; eo quod quatuordecim novas duxerit uxores, priori adhuc vivente. Quatuordecim eiusmodi uxores omnes simul se contulerunt ad eum accusandum. Acta iudicii pat-facere, quod ipse spatio trium hebdomadum bis celebraverit coniugium Baltimore ac Bostoni. Tribunalia quemdam David Beattyra carceribus manciparunt, eo quod a septem uxoribus suis *legitimis* accusatus fuerit; cum unaquaque earum tribus mensibus cum dimidio commoratus fuerat. Cf. *Univers* 14. Avril 1836.

tacito saltem Ecclesiae contemptu, imo et ipsius religionis christianae. Siquidem non nisi ii, qui omni religionis exuti sensu sint, negligere possunt rem adeo facilem, cuiusmodi est Ecclesiae se sistere, et ibi coram paroco et duobus tribusve testibus, aut praebere, aut renovare consensum, ut tot percipiant emolumenta, quae ex matrimonio legitime inito, ac proinde sacramento proveniunt. Profecto huiusmodi neglectus nulla alia ratio fingi potest praeter eam, quam assignavimus.

Iam vero, qui adeo desipiunt, ut negligant quod tanti refert ad conscientiae tranquillitatem atque ad firmitatem coniugii; qui apertum adeo profitentur contemptum; qui praebent de se turpe adeo scandalum, legi ne religionis et conscientiae in caeteris obsequantur? Cuiam id persuadere poterunt? Istiusmodi proinde homines habenas laxant omni improbitati, nec Deum timent, nec homines reverentur. Vera sunt flagella societatis. Equid aliud expectes ab iis, qui religionis iugum excusserunt, nisi ut in omnia mala ac facinora prouant? Fac ut huiusmodi homines sub legum tutela ac patrocinio in societate multiplicentur, morum omnium illico foeda corruptio societatem ipsam, qua late patet, invadet.

Religio sola est, quae populos in officio continere valeat, et efficere ne in colluviem vitiorum diffluant; quodcumque aliud excogitetur medium, ineptum est sine religione ad mala haec avertenda. Praeterquam quod enim sana ratio id aperte docet, luctuosa experientia omnium seculorum luculenter demonstrat. Sane si, nihil obsistente religionis fraeno, tot tantaque societatem mala moralia inquinant atque inficiunt, quid erit expectandum, cum religio ipsa contemnitur et irrisioni habetur? Porro si qui religionis contemptores ac irrisores censendi sunt, proculdubio tales sunt habendi, qui insuper habita Ecclesiae doctrina sub civilis legis favore ac protectione se illis coniugiis implicent, quae ab eadem Ecclesia illegitima nullaque decernuntur.

Crescit autem haec morum corruptela per scandalum dilatationem. Etenim homines ita sunt animo comparati, ut cum quis ab initio ingens aliquod praebet scandalum, illud exhorrescant,

damnent, detestentur. Verum si idem scandalum iteretur, multipliceturque, minus quatiuntur, ac pedetentim ei assuescunt, ac veluti indifferentes temporis lapsu erga illud se exhibent, immo vero plures pravo illo exemplo impulsus ad illud imitandum, impellente quadantenus insita naturae nostrae ob peccatum originale corruptela, provocantur. Hac ratione morum foeditas iugiter in peius ruet, et numerus flagitiosorum hominum in immensum excrescet non exigua societatis iactura.

Verum et alius fons corruptionis exinde dimanat, prava nempe litterarum institutio. Nam cum nisi irreligiosi homines atque idcirco flagitiosi possint, seposito religioso coniugio, civili se tantum contractu colligare, nulla iis de prole imbuenda religionis christianae principiis ac bonis moribus cura erit ac sollicitudo. Receptum praeterea est effatum, ad alios edocendos longam viam per praecepta, brevem esse per exemplum. Ast eiusmodi homines, de quibus agimus, non certe longam per praecepta, multo vero minus brevem per exemplum viam terunt ad liberos suos recte informandos. Istiusmodi fictitii coniuges peius quam a cane at angue a sacerdotibus abhorrent, et ab eorum conspectu, qui sola praesentia eos indesinenter accusant et damnant ob illegitimos nexos, quibus obligati sunt. Templum non frequentant, ne molestioribus conscientiae stimulis angantur. Quae cum ita se habeant, quilibet ex se novit eiusmodi parentes haud posse rite suam sobolem instituere. Sed neque per alios huic gravissimo muneri satisfacere consueverunt; nam ut plurimum eiusmodi genitores ad informandos liberos suos in litteris ac bonis artibus magistros liberiores ac irreligiosos adsunt sibi similes; doctores laicos anteponunt clericis, quos aversantur ac odio prosequuntur.

Quid porro ex eiusmodi institutione obveniendum sit, difficile non est coniecere, immo et pervidere. Siquidem semel ac iuvenum animi imbuti fuerint perniciosis doctrinis; cum in incredulitate adoleverint; cum religionem contemnentes ac aversantes creverint in illa aetatis periodo, in qua vitia gliscere incipiunt; in qua cupiditates vehementius evolvuntur ac furunt;

in qua temeritas ac mentis levitas potissimum obtinent, in qua experientiae defectus eos impellit ad quilibet audendum; in qua sensibus potius quam rectae rationis ductu reguntur; adolescentes, inquam, ita instituti evadent protervi, audaces, immergeri, impudentes, atque in omne vitium effusi, pessima scilicet soboles a malis parentibus genita.

Quae vero hic affirmamus non in ordine tantum ideali consistunt, quasi ageretur de theoria a priori, sed in ordine reali, iugi experimento reipsa obtinere comprobatur. Fac modo eiusmodi coniugia civilia augeri, ac aequa proportione pessimam sobolem sub recensitis auspiciis ac rerum adiunctis societatem pervadere, quidnam erit de publica morum sanctitate ac honestate? Nimirum omnigenae foeditatis colluvies ad instar fluminis exundantis et agros late depopulantis irrumpet, brevique societatis omnes classes inficiet, eiusque fundamentum concutiet. Talis est exitus coniugiorum civilium, et qui ea promovent faventque, exitium societati pariunt atque extremam perniciem, lentam quidem, sed omnino certam; cum scilicet hi perniciosi fructus ad maturitatem pervenerint.

Si qui vero sunt huic classi accensendi, absque dubio primas obtinent, qui legem ipsam sancendam proponunt de coniugiis civilibus, omnemque movent lapidem, ut suffragiorum pluralitatem obtineant. Qui ita agunt, manifestant, nil aliud sibi propositum habere, quam ut catholicam doctrinam impugnent, ac omni qua possunt ope morum corruptelam longe lateque diffundant sub progressu humanitatis obtentu. Nisi ab hoc censu quosdam velis excipere, qui ignorantia laborant, ac sophismatibus speciosisque pluribus atque apparentibus argumentis decepti ad pravorum consilium probandum permoventur, quin consecutiones indidem provenientes pervideant.

Nobis, qui rem prout in se est, spectavimus, ex praemissis concludere iam liceat, civile coniugium natura sua publicae honestati adversari, et sub quovis respectu morum corruptelam promovere, in eamque certissime inducere, prout in huius articuli enunciatione demonstrandum assumpsimus.

ARTICULUS. V. — Matrimonium civile natura sua tendit ad ruinam familiae et societatis.

Grave quidem est quod enunciamus, at id non gratuito affirmari palam fiet. Nemo enim negabit id in familiae ac societatis dissolutionem tandem vergere, quod potissime laxat vincula tum familiae, tum societatis, quodque ea fovet, quae paullatim domesticam socialemque compagem labefactant. At vero id de matrimonio civili ostendemus, inspectis pessimis eius effectibus, tum universim in religionem, in domesticam publicamque auctoritatem et in mores, tum nominatim in coniugia ipsa, atque in prolem ex iis procreatam.

Ac primo quidem qui serio rem perpendat, inficiari non poterit validius vinculum, quo tenetur societas sive domestica, cuiusmodi est familia, sive publica, cuiusmodi est politica, esse religionem. Et cum de re agatur in praxi, non autem theoretice et in abstracto, religionis nomine nullam aliam praeter unice veram significamus, cuiusmodi est Ecclesia catholica. Caeteri omnes coetus, qui vario nomine appellantur ab Ecclesia catholica divisi, non sunt nisi religionis larvae, simulacra ac adventiones hominum, qui se adversus Ecclesiam Christi extulerunt, ac perduelles fuerunt. Itaque certum est divinam religionem, quamdiu viget, potenter agere in hominum mentem ac voluntatem. Talis est eius virtus, ut non solum cum alia conferri minime possit, sed quod eius supplere defectui queat, nihil reperiat. Ipsa sola hominum animos cohibet, ipsa sola intima eius penetralia pervadit, ac sinus, intimosque ambit recessus omnes; amor ac timor immensum exercent imperium in hominum decreta, consilia et actiones. Caetera extra religionem constituta non cohibent nisi manum ob damni, infamiae poenaeque timorem, qui male agentes ab opere coercet, sed perversitatem voluntatis non emendant, adeoque simul ac propitia sese offert ansa, illico ad pravum opus deveniunt (43).

(43) Cf. Roberti in op. *Della proibizione naturale*.